

Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

УДК 338.246:338.439.5

Носаченко Олександр Анатолійович

*аспірант кафедри економіки, права та управління бізнесом
Одеського національного економічного університету*

Носаченко Александр Анатольевич

*аспирант кафедры экономики, права и управления бизнесом
Одесского национального экономического университета*

Nosachenko Oleksandr

*Graduate Student of the
Department of Economics, Law and Business Management*

Odessa National University of Economics

ORCID: 0000-0002-3461-5623

**ІНТЕГРАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ
ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ У КОНКУРЕНТНОМУ
СЕРЕДОВИЩІ ТА ПОКАЗНИКИ ЇЇ ОЦІНЮВАННЯ
ИНТЕГРАЛЬНАЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ УСТОЙЧИВОСТЬ
ПРЕДПРИЯТИЙ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ В
КОНКУРЕНТНОЙ СРЕДЕ И ПОКАЗАТЕЛИ ЕЁ ОЦЕНКИ
THE INTEGRAL ECONOMIC SUSTAINABILITY OF FOOD
INDUSTRY ENTERPRISES IN A COMPETITIVE ENVIRONMENT
AND IT'S EVALUATION INDICATORS**

Анотація. В основу дослідження, представленого в статті, покладено особливості діяльності підприємств харчової промисловості в умовах конкурентного середовища. В якості провідного параметру оцінювання господарювання харчової промисловості покладено визначення інтегральної економічної стійкості, яка є необхідною умовою

функціонування підприємств. Основними завданнями статті є визначення алгоритму та показників оцінювання інтегральної економічної стійкості підприємств харчової промисловості. Інтегральна економічна стійкість визначає сильні та слабкі сторони підприємств й виявляє стійкість до можливих змін параметрів зовнішнього і внутрішнього середовища, встановлює способи досягнення поставлених цілей розвитку та стійкі конкурентні позиції на ринку.

Для оцінювання рівня інтегральної економічної стійкості пропонується використовувати систему показників, які об'єднують параметри процесної та маркетингової стійкості. Загальна оцінка визначається шляхом добутку рангу на коефіцієнт вагомості за кожним показником та підсумовуванням значень за кожним обраним видом.

Розглянуто вимоги щодо формування стратегічного набору розвитку підприємств харчової промисловості, відповідно до особливостей виробництва продукції, впровадженні інноваційних технологій та виявлення латентних резервів для зміцнення інтегральної економічної стійкості.

Доведено, що збереження стійкого положення підприємств харчової промисловості в умовах жорсткої конкуренції як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках є доволі складним завданням, вирішення якого можливе тільки за умови проведення інноваційної та модернізаційної політики. Серед важливих складових інноваційного підходу є розгляд діяльності підприємств харчової промисловості як єдиної організаційно-економічної системи, а управління її стійкістю за допомогою запропонованої системи показників дозволяє врегулювати структурні особливості виробництва.

На основі отриманого результату пропонується розробка заходів з підвищення рівня інтегральної економічної стійкості, що нададуть можливість реалізувати практичне впровадження запропонованого

підходу і дозволить керівництву підприємств своєчасно вносити зміни до стратегічних програм розвитку та їх адаптації до мінливих умов конкурентного середовища.

Ключові слова: *інтегральна економічна стійкість, підприємства харчової промисловості, оцінювання, конкурентне середовище.*

Аннотація. *В основу представленого в статті дослідження покладено изучение особенностей деятельности предприятий пищевой промышленности в условиях конкурентной среды. В качестве ведущего параметра оценки ведения хозяйственной деятельности пищевой промышленности, положено определение интегральной экономической устойчивости, которая является необходимым условием функционирования предприятий. Основными задачами статьи выступает определение алгоритма и показателей оценки интегральной экономической устойчивости предприятий пищевой промышленности. Интегральная экономическая устойчивость определяет сильные и слабые стороны предприятий и обнаруживает устойчивость к возможным изменениям параметров внешней и внутренней среды, устанавливает способы достижения поставленных целей развития и устойчивые конкурентные позиции на рынке.*

Для оценки уровня интегральной экономической устойчивости предлагается использовать систему показателей, которые объединяют параметры процессной и маркетинговой устойчивости. Общая оценка определяется путем произведения ранга на коэффициент весомости по каждому показателю и суммированием значений по каждому из выбранных видов.

Рассмотрены требования по формированию стратегического набора развития предприятий пищевой промышленности, в соответствии с особенностями производства продукции, внедрения

инновационных технологий и выявления латентных резервов для укрепления интегральной экономической устойчивости.

Доказано, что сохранение устойчивого положения предприятий пищевой промышленности, в условиях жесткой конкуренции, как на внешнем, так и внутреннем рынках, выступает довольно сложной задачей, решение которой возможно только при условии проведения инновационной политики и политики модернизации. Среди важных составляющих инновационного подхода имеет место рассмотрение деятельности предприятий пищевой промышленности как единой организационно-экономической системы, а управление ее устойчивостью с помощью предложенной системы показателей, позволяет урегулировать структурные особенности производства.

На основе полученного результата предлагается разработка мероприятий по повышению уровня интегральной экономической устойчивости, предоставляется возможность реализовать практическое внедрение предложенного подхода, что позволит руководству предприятий своевременно вносить изменения в стратегические программы развития и их адаптации к меняющимся условиям конкурентной среды.

Ключевые слова: *интегральная экономическая устойчивость, предприятия пищевой промышленности, оценка, конкурентная среда*

Summary. *The study presented in the article is based on the peculiarities of the food industry in a competitive environment. The definition of integrated economic stability, which is a necessary condition for the functioning of enterprises, is set as the leading parameter for assessing the management of the food industry. The main objectives of the article are to determine the algorithm and indicators for assessing the integrated economic stability of the food industry. Integral economic stability determines the strengths and weaknesses of*

enterprises and shows resistance to possible changes in the parameters of the external and internal environment, establishes ways to achieve development goals and stable competitive positions in the market.

To assess the level of integrated economic stability, it is proposed to use a system of indicators that combine the parameters of process and marketing stability. The overall score is determined by adding the rank to the weighting factor for each indicator and summing the values for each selected aspect.

The formation requirements of a strategic set for the development of food industry enterprises are considered, in accordance with the peculiarities of production, the introduction of innovative technologies and the identification of latent reserves to strengthen integrated economic stability.

It is proved that maintaining a stable position of food industry enterprises in conditions of fierce competition in both foreign and domestic markets is a rather difficult task, the solution of which is possible only under the condition of innovation and modernization policy. Among the important components of the innovative approach is the consideration of the food industry as a single organizational and economic system, and the management of its sustainability through the proposed system of indicators allows to regulate the structural features of production.

Based on the obtained result, it is proposed to develop measures to increase the level of integrated economic stability, which will enable the practical implementation of the proposed approach and allow management to make timely changes to strategic development programs and their adaptation to changing competitive environment.

Key words: *integrated economic stability, food industry enterprises, evaluation, competitive environment.*

Постановка проблеми. Питання, пов'язані з вдосконаленням діяльності підприємств харчової промисловості, надзвичайно важливі до

сучасних умов господарювання. Переважно це пояснюється високою конкуренцією, особливостями харчової промисловості й вагомістю врахування потреб суспільства. В теперішніх умовах конкурентне середовище підприємств зазнає суттєвих та динамічних змін і виникає потреба у стабілізації функціонуванні цих підприємств, що обумовлює пошук шляхів підвищення конкурентоспроможності та джерел подальшого розвитку. Удосконалення системи оцінювання економічної стійкості надає можливості визначити ефективність господарювання та перспектив подальшого розвитку, що є важливим для підприємств харчової промисловості та вдосконалення агропромислового комплексу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми визначення економічної стійкості підприємств широко розглядались у працях зарубіжних та вітчизняних учених. Теоретико-методологічні розробки в даному напрямку базуються на розробках: О.В. Ареф'євої та Д.М. Городинської, які запропонували проводити оцінювання економічної стійкості на основі функціональних складових підприємств [1, с. 85]; Р.В. Фещур та Х.С. Баранівської, які опрацювавши теоретичне надбання, вдосконалили дефініцію «економічна стійкість підприємства», базуючись на 4-х підходах. У подальших дослідженнях ми спиратимемося на останнє трактування авторів, що визначає «стійке економічне зростання, як відображення динамічної рівноваги підприємства та його ефективний розвиток» [3, с. 286]; О.С. Харитонові – досліджено понятійно-категорійний апарат визначення «економічна стійкість підприємств» та простежено його зв'язок із конкурентоспроможністю, а також доведено, що економічна стійкість виступає основою підприємства «до набуття конкурентних переваг» [5].

В основу методичного підґрунтя обрано розробки: О.В. Глушко, яким на базі критичного аналізу сучасних методичних підходів до встановлення рівня економічної стійкості господарських одиниць,

проведено удосконалення методичних засад для оцінювання їх рівня економічної стійкості [2, с. 282-286]; С.П. Кобець – запропоновано методику оцінювання економічної стійкості підприємств, що враховує показники стійкості складових діяльності підприємств [4, с. 308-309] та М.М. Макової і Г.З. Хуснулліної, якими розроблені положення впровадження інтегральної сутності економічної стійкості підприємств [6, с. 12-13].

Незважаючи на значне підґрунтя даного дослідження, недостатньо уваги приділено оцінюванню інтегральної економічної стійкості підприємств харчової промисловості, чому і присвячене дана стаття.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження особливостей оцінювання інтегральної економічної стійкості підприємств харчової промисловості.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах високої конкуренції та економічної нестабільності стійкість підприємств на внутрішньому та зовнішньому ринках можна вважати основою досягнення конкурентної переваги. Інструментом для оцінки стійкості розвитку виступають показники, що виводяться з первинної інформації і дають змогу визначати стан та зміни параметрів господарювання. Провідним параметром оцінювання господарювання підприємств харчової промисловості пропонується визначення інтегральної економічної стійкості, що виступає необхідною умовою їх функціонування. Інтегральна економічна стійкість визначає сильні та слабкі сторони підприємств й виявляє стійкість до можливих змін параметрів зовнішнього і внутрішнього середовища, встановлює способи досягнення поставлених цілей розвитку та стійкі конкурентні позиції на ринку.

Для оцінювання рівня інтегральної економічної стійкості пропонується використовувати систему показників, які об'єднують параметри процесної та маркетингової стійкості. Загальна оцінка

визначається шляхом добутку рангу на коефіцієнт вагомості за кожним показником та підсумовуванням значень за кожним обраним видом.

Найважливішим з інструментів методики є оцінка динаміки показників в аналізованому і прогнозованому періоді, що визначає сильні та слабкі сторони підприємств й виявляє стійкість до можливих змін параметрів зовнішнього і внутрішнього середовища та встановлює способи досягнення поставлених цілей розвитку. В такому випадку вважаємо доречним застосування саме показника інтегральної стійкості підприємств, що розраховується на підставі методики, яка передбачає підсумовування окремих показників з урахуванням їх значущості [5]:

$$U = \sum_{i=1}^n \alpha_i \cdot U_i, \quad (1)$$

де U – показник інтегральної економічної стійкості;

α_i – вага i -го узагальненого показника стійкості в інтегральному показнику;

U_i – узагальнений показник відповідно процесної та маркетингової стійкості.

Для розрахунків інтегральної економічної стійкості для підприємств, що виробляють харчову продукцію, обрано показники процесної та маркетингової стійкості. До першої групи включені: обсяги виробництва (in_1), технічні новації (in_2), технологічні новації (in_3), обсяги реалізації (in_4); до другої – наявність організаційної впорядкованості (im_1), впізнання марки (im_2), управлінської стратегії (im_3), брендингу (im_4), стратегії конкурентної боротьби (im_5). Для підбору інформації використано експертний метод оцінки, завдяки якому проведено оцінку економічної стійкості вітчизняних підприємств.

Логіка опрацювання поданого вище матеріалу подана на рисунку 1.

Рис. 1. Структура аналізу основних складових оцінювання інтегральної економічної стійкості

Джерело: розроблено автором

Дотримуючись основної мети цього дослідження, виникає потреба в аналізі й оцінці стану харчової промисловості України та реалізації її продукції. З цією метою розроблено анонімний опитувальний лист, який розіслано до 150-ти випадково обраних компаній, чия діяльність знаходиться в царині харчової промисловості. В анкеті задано тридцять питань, в яких прослідковано ефективність двох груп процесної та маркетингової стійкості. Анкета містила закриті питання, що стосуються підходу конкретної компанії до питань подальшого розвитку у торгівлі. Питання базувались на основі відповідних методичних положень щодо інноваційної діяльності підприємств та консультацій з фахівцями консалтингових організацій. Роботі над остаточною формою питань, включених в анкету, передувала фаза пілотного дослідження, на якій перевірялась достовірність її змісту. Результати вибірки процесної та

маркетингової стійкості підприємств харчової промисловості, отримані за результатами анкетування подані на рисунку 2.

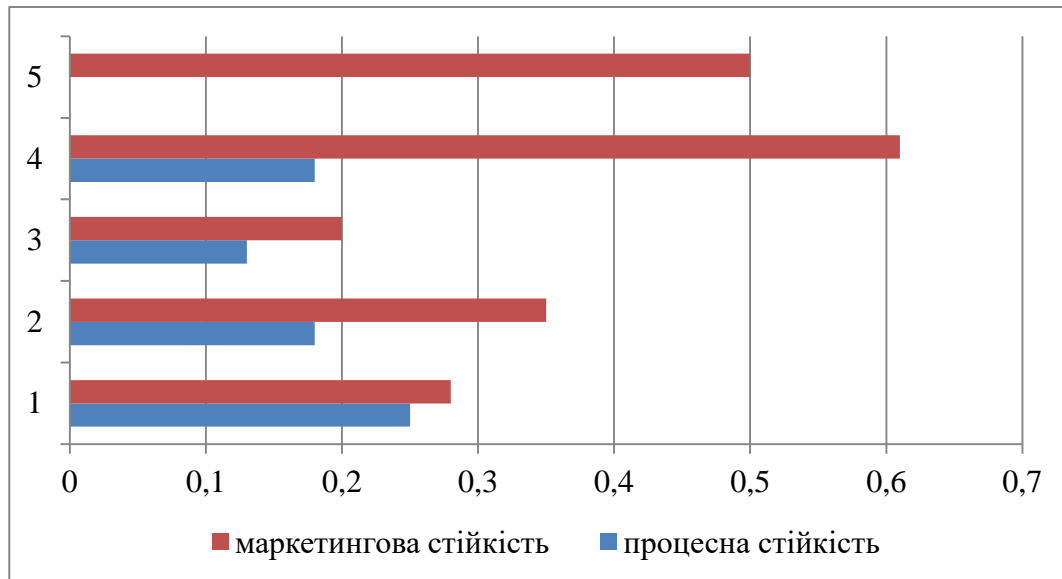

Рис. 2. Результати вибірки процесної та маркетингової стійкості підприємств харчової промисловості

Джерело: розраховано за даними експертної оцінки

Отримані узагальнені результати дослідження діяльність підприємств харчової промисловості свідчать про низьку оцінку процесної та не високу оцінку маркетингової стійкості. Це може бути обумовлено декількома факторами: складнощами роботи у останні роки, особливо у 2020 році, що потребує проведення досліджень за більш тривалий період; формальне заповнення анкет, що потребує їх корегування та уточнення; не достатнє володіння інформацією осіб, які відповідали на запропоновані питання.

У подальших діях з оцінювання було прийнято рішення врахувати варіативність, відповідно до імовірних ситуацій діяльності підприємств харчової промисловості. В її основу покладено потреби споживачів, які виділені за наступними принципами: товари обмеженого використання (C_1); товари широкого вжитку (C_2) і товари першої необхідності (C_3). Результати опрацювання отриманої інформації представлено в таблиці 1.

**Інтегральна економічна стійкість підприємств кондитерського
виробництва**

		Процесна стійкість (in)				Маркетингова стійкість (im)					U_i	
		in_1	in_2	in_3	in_4	im_1	im_2	im_3	im_4	im_5		
Вага (a)		0,13	0,30	0,32	0,25	0,21	0,27	0,15	0,19	0,18		
Ймовірність оцінки (p)		0,95	0,95	0,75	0,95	0,95	0,75	0,75	0,75	0,95		
Ситуації	Варіативність	Вихідні дані in				Вихідні дані im						
	C_1	5	25,6	29,8	31,2	26,5	20,6	28,2	18,1	20,0	19,6	25,43
	C_2	3	27,3	32,1	33,9	30,0	21,8	30,0	20,1	21,2	20,8	24,24
	C_3	2	29,6	32,9	34,5	31,2	22,3	31,2	20,9	22,3	21,7	28,47

Джерело: розраховано за даними експертної оцінки

Отже, проведені розрахунки свідчать про високий рівень інтегральної економічної стійкості для підприємств, що виробляють товар першої необхідності; підприємства з товарами обмеженого використання займають другу позицію і підприємства з товарами широкого вжитку мають найнижчий показник. Розглянуті вимоги щодо формування стратегічного набору розвитку підприємств харчової промисловості, відповідно до особливостей виробництва продукції і потреб споживачів обумовлюють необхідність впровадження інноваційних технологій та виявлення латентних резервів для зміцнення інтегральної економічної стійкості.

Висновки та перспективи. Збереження стійкого положення підприємств харчової промисловості в умовах жорсткої конкуренції як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках є доволі складним завданням, вирішення якого можливе тільки за умови проведення інноваційної та модернізаційної політики. Серед важливих складових інноваційного підходу є розгляд діяльності підприємств харчової промисловості як єдиної організаційно-економічної системи, а управління її стійкістю за допомогою запропонованої системи показників дозволяє врегулювати структурні особливості виробництва. На основі отриманого результату

пропонується розробка заходів з підвищення рівня інтегральної економічної стійкості, що нададуть можливість реалізувати практичне впровадження запропонованого підходу і дозволить керівництву підприємств своєчасно вносити зміни до стратегічних програм розвитку та їх адаптації до мінливих умов конкурентного середовища.

Література

1. Ареф'єва О. В., Городинська Д.М. Економічна стійкість підприємства: сутність, складові та заходи з її забезпечення // Актуальні проблеми економіки. 2008. № 8 (86). С. 83-90.
2. Глушко О. В. Методичні основи оцінювання економічної стійкості підприємств // Економічний аналіз. 2013. Том 13. С. 281-287.
3. Фещур Р. В., Баранівська Х. С. Економічна стійкість підприємства – становлення понятійного базису // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Проблеми економіки та управління. 2010. №684. С. 284 –290.
4. Кобець С. П. Методичний підхід до оцінювання економічної стійкості підприємств // Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Вип. 3. С. 307-311. URL: <http://global-national.in.ua/archive/3-2015/65.pdf> (дата звернення: 25.12.2020).
5. Харитоновна О. С. Економічна стійкість підприємства як основа забезпечення його конкурентоспроможності : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (підприємства машинобудівної та металургійної галузей). Луганськ, 2008. 18 с. URL: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/344056.html> (дата звернення: 25.12.2020).
6. Макова М. М., Хуснуллина Г. З. Повышение экономической устойчивости организации на основе оптимизации ресурсного обеспечения деятельности. Уфа: Изд-во БашГАУ. 2007. 103 с.

References

1. Aref'yeva O. V., Horodyns'ka D.M. Ekonomichna stiikist pidpryiemstva: sutnist, skladovi ta zakhody z ii zabezpechennia // Aktual'ni problemy ekonomiky. 2008. # 8 (86). S. 83-90.
2. Hlushko O. V. Metodychni osnovy otsynyuvannya ekonomichnoyi stiykosti pidpryiemstv // Ekonomichnyy analiz. 2013. Tom 13. S. 281-287.
3. Feshchur R. V., Baranivs'ka Kh. S. Ekonomichna stiykist' pidpryiemstva – stanovlennya ponyatiynoho bazysu // Visnyk Natsional'noho universytetu «L'vivs'ka politehnika»: Problemy ekonomiky ta upravlinnya. 2010. #684. S. 284-290.
4. Kobets S. P. Metodychnyi pidkhid do otsiniuvannya ekonomichnoi stiykosti pidpryiemstv. URL: <http://global-national.in.ua/archive/3-2015/65.pdf> (data zvernennja: 25.12.2020).
5. Kharytonova O. S. Ekonomichna stiykist' pidpryiemstva yak osnova zabezpechennya yoho konkurentospromozhnosti : avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.04 – ekonomika ta upravlinnya pidpryiemstvamy (pidpryiemstva mashynobudivnoyi ta metalurhiynoyi haluzey). Luhans'k, 2008. 18 s. URL: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/344056.html> (data zvernennja: 25.12.2020).
6. Makova M. M., Khusnullina G. Z. Povyshenie ekonomicheskoy ustoychivosti organizatsii na osnove optimizatsii resursnogo obespecheniya deyatel'nosti. Ufa: Izd-vo BashGAU. 2007. 103 s.